

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/4267,Seminarium-popularnonaukowe-Z-kamera-po-PRL-u-Partia-i-jej-przedstawiciele-w-kinie.html>
07.04.2026, 01:53

Seminarium popularnonaukowe „Z kamerą po PRL-u”: „Partia i jej przedstawiciele w kinie PRL-u” - Warszawa, 26 stycznia 2010

Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie zaprasza na czwartą edycję wykładów dla nauczycieli historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, studentów kierunków humanistycznych oraz uczniów wybierających tematy związane z filmem i historią najnowszą do ustnej prezentacji maturalnej z języka polskiego. Proponujemy sześć spotkań w cyklu miesięcznym (listopad 2009 – kwiecień 2010), przedstawiających peerelowską rzeczywistość poprzez: materiały archiwalne Polskiej Kroniki Filmowej; filmy dokumentalne, które zrealizowali wybitni twórcy polskiej szkoły dokumentu, np. Jerzy Bossak, Andrzej Munk, Jerzy Hoffman, Krzysztof Kieślowski, Kazimierz Karabasz, Marcel Łoziński czy Andrzej Trzos-Rastawiecki; filmy fabularne – oprócz arcydzieł polskiego kina pokazane zostaną także fragmenty filmów o jednoznacznie propagandowym zabarwieniu. Każdy wykład ilustrowany będzie pokazem multimedialnym.

Udział w seminarium zostanie potwierdzony pisemnie.

Wykład:

prof. dr hab. Piotr Zwierzchowski, autor m.in. monografii: *Zapomniani bohaterowie. O bohaterach filmowych polskiego socrealizmu*, Warszawa 2000; *Pęknięty monolit. Konteksty polskiego kina socrealistycznego*, Bydgoszcz 2005; redaktor naczelny rocznika „Blok. Międzynarodowe Pismo Poświęcone Kulturze Stalinowskiej i Poststalinowskiej”.

Szczegółowe informacje i terminy spotkań będą ukazywać się na stronie internetowej IPN (www.ipn.gov.pl) pod hasłem „zapowiedzi”.

Dodatkowe informacje i zgłoszenia:

Sławomir Stępień, tel. (0-22) 526-19-19,

e-mail: slawomir.stepien@ipn.gov.pl

26 stycznia 2010 r. w godzinach 15.00-16.30 w Centrum Edukacyjnym IPN przy ul. Marszałkowskiej 21/25 w Warszawie odbyło się spotkanie na temat: Partia i jej przedstawiciele w kinie PRL-u

W kinie socrealistycznym przedstawiciele partii stanowili grupę bohaterów usytuowaną najwyżej w hierarchii świata przedstawionego. Sekretarze partyjni różnego szczebla, nieskazitelni pod względem moralnym, prowadzili nieustępliwą walkę z wszelkim złem, służyli też pomocą wszystkim, którzy chcieli służyć socjalistycznej ojczyźnie. Stanowili ideał

i wzór do naśladowania. Model ten, aczkolwiek niewystępujący już w tak klinicznej postaci, nie zniknął całkowicie po roku 1956. Pozytywna obecność partii w strukturze społecznej i oficjalnych tekstach kultury nie ulegała przecież wątpliwości. Kino jednak, od czasu do czasu usiłowało skomplikować wizerunki przedstawicieli władzy. Działo się tak np. w kinie „moralnego niepokoju”. To jednak wówczas, występując przeciw temu nurtowi polskiego kina, Bohdan Poręba i Ryszard Filipiński stworzyli postaci działaczy partyjnych niezwykle mocno przypominających socrealistycznych bohaterów. Zdarzały się również filmy, i to nie tylko z ostatniej dekady PRL-u, w których ukazywano działaczy partyjnych jako ofiary systemu. Wymowa poszczególnych wizerunków była wszakże uzależniona głównie od czasu, w którym dany film powstał.

Szczególnie ciekawie prezentują się portrety ludzi związanych z partią w filmach Krzysztofa Kieślowskiego. Portrety bardzo różnorodne, co widać choćby w *Przypadku*: obok oddanego idei, ale uczciwego starego członka partii oglądamy młodych cynicznych działaczy pozbawionych wszelkich skrupułów. Reżyser przedstawiał ludzi, którzy korzystają, niekiedy nadmiernie, ze swojej władzy, ale także tych, którzy są związani z władzą, lecz usiłują zachować własne poczucie godności. Padało w związku z tym pytanie, jak pogodzić indywidualny system wartości z członkostwem w organizacji, która indywidualność wykluczała.

Przygoda na Mariensztacie, reż. Leonard Buczkowski (1953)

Popiół i diament, reż. Andrzej Wajda (1958)

Linia, reż. Kazimierz Kutz (1975)

Życiorys, reż. Krzysztof Kieślowski (1975)

Gdzie woda czysta i trawa zielona, reż. Bohdan Poręba (1977)

Wysokie loty, reż. Ryszard Filipiński (1978)

Przypadek, reż. Krzysztof Kieślowski (1981)

Krótki dzień pracy, reż. Krzysztof Kieślowski (1981)

Matka Królów, reż. Janusz Zaorski (1982)

Konsul, reż. Mirosław Bork (1989)

Tematy kolejnych spotkań:

Obraz sportu w kinie PRL-u (luty 2010)

Sport pełnił istotną rolę w peerelowskim systemie propagandy, zwłaszcza dzięki wykorzystaniu masowych środków przekazu. Sport ukazywany w kinie PRL-u pełnił rozmaite funkcje. Oczywiście, na pierwszy plan wysuwały się zadania propagandowe, związane choćby z ideą formowania Nowego Człowieka, czy też przewagą sportowców z krajów socjalistycznych. Trzeba jednak pamiętać, że takie imprezy, jak np. Wyścig Pokoju, oprócz tego, że spełniały zadania propagandowe, dawały Polakom sporo radości związanej z uczestnictwem w wydarzeniu sportowym. Nawet jeśli sukcesy polskich sportowców były wykorzystywane przez władze, sprawiały przecież satysfakcję przede wszystkim kibicom. Nic więc dziwnego, że filmy pokazujące środowisko, czy też zawody sportowe stanowiły atrakcję dla widza, który często był jednocześnie kibicem.

Ideologizacja sportu nie musi być związana tylko z polityką, sport miał przekazywać także idee humanizmu, uczciwej rywalizacji. Obraz ten widoczny jest w licznych filmach dokumentalnych (oglądając przynajmniej niektóre z dokumentów warto zastanowić się nad sposobami przedstawiania sportu, nad wykorzystaniem filmowych środków wyrazu do prezentacji idei sportowych zmagania). Oczywiście, w sporcie nie brakuje również wypaczeń tych szlachetnych idei, prowadzących niekiedy wprost do oszustwa. Także one znalazły swoje filmowe odzwierciedlenie. Dzięki sportowi ukazywano także postawy społeczne, co widać szczególnie w kinie drugiej połowy lat 70. W filmach rozrachunkowych sport służył krytyce społeczeństwa i władzy. Z drugiej strony, ukazując sportowców filmowcy przedstawiali nierzadko wnikliwie portrety psychologiczne i zastanawiali się na ludzkim losem.

Wyścig pokoju (1951)

Z bokserskich mistrzostw świata (1953)

Trzy starty, reż. Ewa Petelska, Stanisław Lenartowicz, Czesław Petelski (1955)

Jutro Meksyk, reż. Aleksander Ścibor-Rylski (1965)

Bokser, reż. Julian Dziejzina (1966)

Jubileuszowy, reż. Jan Łomnicki (1967)

W biegu, reż. Krzysztof Regulski (1978)

Szansa, reż. Feliks Falk (1979)

Wielki bieg, reż. Jerzy Domaradzki (1981)

Piłkarski poker, reż. Janusz Zaorski (1988)

Obraz dziecka w kinie PRL-u (marzec 2010)

Pokazywany w filmach peerelowskich świat dziecka nie zawsze odnosił się do kwestii ideologicznych, takich jak wartość dzieci dla świata socjalistycznego. Propagandowe hasła głoszące, że dzieci są przyszłością narodu, pojawiały się raczej w kronikach filmowych, które chętnie powracały do tematu, zwłaszcza przy takich okazjach, jak rozpoczynający się rok szkolny. Warto jednak podkreślić, że kroniki zwracały także uwagę na różne ważne i autentyczne problemy związane z życiem dzieci, z rodziną i szkołą.

W filmach fabularnych twórcom udawało się zwrócić uwagę na specyfikę dziecięcej psychiki, wrażliwość, podatność na emocje, ale także zdolność do zadawania cierpienia, siłę wyobraźni. Bohater dziecięcy bywał też doskonałym medium, dzięki któremu można było opowiadać o świecie w odmienny sposób. Filmy, których adresatami były dzieci, zawierały w sobie spory ładunek dydaktyzmu, ale były często zrealizowane z klasą i wyczuciem. Nawet jeśli była w nich obecna nienachalnie podana myśl propagandowa, np. podkreślająca rolę instytucji wychowawczych, wydaje się, że nie zdominowała ona tych przekazów. Niektóre z tych filmów, jak np. adaptacje prozy Adama Bahdaja: *Stawiam na Tolka Banana* i *Podróż za jeden uśmiech*, cieszą się powodzeniem do dziś. Do największych mistrzów filmów opowiadających o dzieciach i często do dzieci skierowanych, należeli Stanisław Jędryka, reżyser wspomnianych seriali, oraz Janusz Nasfeter.

Do szkoły (Polska Kronika Filmowa 37/1947)

Rocznik konstytucji rozpoczyna naukę (Polska Kronika Filmowa 38/1952)

Małe dramaty, reż. Janusz Nasfeter (1958)
Paragon, gola, reż. Stanisław Jędryka (1969)
Szkoła podstawowa, reż. Tomasz Zygadło (1971)
Podróż za jeden uśmiech, reż. Stanisław Jędryka (1972)
Nie będę cię kochać, reż. Janusz Nasfeter (1973)
Małe wielbłądy (Polska Kronika Filmowa 36/1981)
Niedzielne igraszki, reż. Robert Gliński (1983)

Portret filmowej Warszawy (kwiecień 2010)

Jeśli nawet najznakomitszym portretem miasta w polskiej kinematografii pozostaje Łódź w *Ziemi obiecanej* Andrzeja Wajdy, to Warszawa nie tylko pojawia się w polskim filmie najczęściej, ale także zajmuje w nim miejsce szczególne. Jest bowiem miastem znaczącym zarówno jako stolica, ale także jako miasto-symbol w polskiej przestrzeni kulturowej. Bardzo często jest też po prostu miejscem, w którym rozgrywa się akcja filmu, a które łatwo zidentyfikować nawet komuś, kto nie zna Warszawy. W filmach pojawiały się konkretne miejsca, znane nie tylko mieszkańcom miasta, identyfikujące filmową przestrzeń. Charakterystyczne są także przemilczenia, jak choćby nieobecność ruin Zamku Królewskiego nawet w tych filmach, które kręcono na Starówce. Kamery w filmach dokumentalnych i fabularnych pokazywały zarówno warszawskie zabytki, jak i nowe budownictwo. Filmowe obrazy odbudowanej Warszawy miały być świadectwem osiągnięć socjalistycznego budownictwa, choćby ze względu na skalę zniszczeń wojennych, i zmiany urbanistyczne i architektoniczne. Warszawa była miastem-męczennikiem, ale i miastem-feniksem odradzającym się z popiołów. Miała być odbudowana, ale miała też być jeszcze wspanialsza niż przed wojną. Te plany i ich realizacja zostały zapisane przez filmowców. Warto przy tym pamiętać, że dla dzisiejszego widza filmowe portrety miasta stanowią nieocenione źródło wiedzy o wyglądzie ówczesnych ulic, budynków itp. Nawet jeśli mamy do czynienia z wizerunkiem propagandowym, kamera nieraz rejestrowała elementy prawdziwego życia. Tworzyła wszakże również obrazy wyidealizowane, pełne kolorów i życia, tworzące świat atrakcyjny, zgodny z pożądanym wizerunkiem, ale też pasujący do filmowych konwencji.

Warszawa 48, reż. Tadeusz Roman [Roman Banach] (1948)
Powrót na Stare Miasto, reż. Jerzy Bossak (1954)
Przygoda na Mariensztacie, reż. Leonard Buczkowski (1953)
Warszawa 1956, reż. Jerzy Bossak (1956)
Spacerek staromiejski, reż. Andrzej Munk (1958)
Małżeństwo z rozsądku, reż. Stanisław Bareja (1966)
Szkice warszawskie, reż. Henryk Kluba (1969)
Nie ma róży bez ognia, reż. Stanisław Bareja (1974)
Czterdziestolatek, reż. Jerzy Gruza (1974-1977)
Wielki kram, reż. Tadeusz Makarczyński (1977)

